

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> (de Alexandru Florian)	7
<i>Mulțumiri</i>	12
I. Introducere	13
Alfred Rosenberg: schiță biografică	15
Rosenberg și jurnalul său: datare și probleme	19
Soarta jurnalului după 1945	30
Rosenberg, sistemul național-socialist și „chestiunea evreiască“	40
„Operațiunea Barbarossa“ și trecerea la genocid	57
Rosenberg, „Estul“ și „soluția finală“ până la începutul anului 1942 ...	69
Observațiile introductive ale editorilor	85
Note	86
II. Însemnările diaristice ale lui Alfred Rosenberg, 1934–1944	111
III. Documente conexe	449
IV. Apendice	523
Lista documentelor conexe	525
Bibliografie	527
Lista reproducerilor fotografice	536
Abrevieri	537
Indice de toponime	541
Indice de nume de persoane	551

Cuvânt înainte

Astăzi, în lumea politică, odată cu diversele crize ale Uniunii Europene, a reapărut opțiunea pentru o Europă care să se miște diferențiat, în funcție de voința politică și de capacitatea statelor de a atinge anumite ținte comune stabilite la Bruxelles. Această „uniune cu două viteze“, cum repede a fost rebotezată la București, are deja cel puțin un precedent în spațiul globalizat al comunicării și cunoașterii. În 2015, jurnalul din perioada 1934–1944 al lui Alfred Rosenberg, ideologul de frunte al național-socialismului, a văzut pentru prima oară lumina tiparului simultan în trei limbi de largă circulație: germană, engleză și franceză^a. Această sincronizare, fără precedent, a fost posibilă datorită globalizării. Ea a produs un important efect de imagine, dar a și fost acceptată de editorialiști ca având o simbolistică aparte. Pe de o parte, volumul reunește doi termeni puternici ai perioadei istorice în jurul căreia gravitează jurnalul: Alfred Rosenberg și Holocaustul. Antisemitismul ideologizat și raționalizat construit de Rosenberg a transformat umanitatea, în condițiile celui de al Doilea Război Mondial, într-o stare de distrugere necunoscută înainte și nici până astăzi. Pe de altă parte, marketingul de carte a urmărit să se adreseze simultan unui public cultural divers, dar animat de același interes de a pătrunde în interstițiile politice și ideologice ale național-socialismului. Astăzi, la (numai) doi ani distanță, iată, *Jurnalul* este oferit specialiștilor și publicului larg din România. Mai degrabă decât să sugereze o realitate cu rezonanță negativă, în acest caz „viteza a doua“ descrie nu numai recuperarea rapidă pentru cultura istorică de limbă română a unui

a Alfred Rosenberg, *Die Tagebücher von 1934 bis 1944*, Herausgegeben und kommentiert von Jürgen Matthäus und Frank Bajohr, S. Fischer Verlag, GmbH, Frankfurt am Main, 2015, Alfred Rosenberg, *Journal 1934–1944*, Édition établie sous la direction de Jürgen Matthäus et Frank Bajohr, Flammarion, Paris, 2015, *The Political Diary of Alfred Rosenberg and the onset of the Holocaust*, Jürgen Matthäus and Frank Bajohr, Rowman & Littlefield/ United States Holocaust Memorial Museum, 2015.

document semnificativ pentru înțelegerea istoriei contemporane, dar și adăugarea de noi aspecte la propria istorie politică interbelică.

De asemenea, merită consemnat aici că cele trei ediții au văzut lumina tiparului la 70 de ani de la terminarea celei de a doua conflagrații mondiale. În toată această perioadă s-au scris tone de studii și volume de istoriografie, de memorii sau mărturii, analize sociopolitice sau de psihologie socială etc. Cu toate acestea, *Jurnalul* lui Rosenberg ocupă, fără doar și poate, o poziție centrală, de referință în bibliografia vastă a celui de al Doilea Război Mondial. Așa cum reiese din Introducere, o analiză riguroasă și argumentată, semnată de istoricii Jürgen Matthäus și Frank Bajohr^a, Alfred Rosenberg a fost unul dintre cei mai longevivi lideri ai național-socialismului și o persoană foarte apropiată de Hitler încă de la început. A pus bazele ideologiei și a rămas fidel partidului și crezului său politic până la sfârșit. Preocupat până la obsesie de „iudeo-bolșevism“, „rasă“, „rasa ariană sau superioritate rasială“, a răspuns de instituțiile de propagandă și de presă ale partidului. Fără a avea importante poziții în administrația statului după preluarea puterii de către național-socialiști, el a fost întotdeauna un apropiat al lui Hitler, fapt ce se observă cu ușurință din paginile *Jurnalului*. Abia în condițiile războiului, antisemitismul și antibolșevismul său, având drept corolar preocupările de politică externă pentru a asigura Germaniei spațiul vital, aveau să îi producă și satisfacția unor poziții înalte în ierarhia statului: șef la *Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg*, instituție a NSDAP (1940) care a avut drept scop să jefuiască marile colecții private de artă ale evreilor, și ministru al Reichului pentru teritoriile ocupate din Est (1941).

Întregul său parcurs ideologic, politic și pragmatic din perioada 1920–1944 îi face pe autorii Introducerii să conchidă, pe bună dreptate, că „exemplul său demonstrează că nu doar ideile radicale se concretizează în practică radicală. Se poate vorbi mai degrabă de o relație de reciprocitate în care practica radicală a influențat și radicalitatea ideilor“.

Rosenberg a fost un interlocutor important pentru reprezentanții altor state care testau disponibilitatea Germaniei național-socialiste de a reconstrui noi relații de alianță politică, economică sau militară. Germania lui Hitler era la rândul ei interesată să reconfigureze sistemul internațional în acord cu intențiile sale revanșarde. Ea căuta parteneri în lideri politici sau factori de influență din acele state în care Tratatul de pace de la Trianon produsese

a Jürgen Matthäus este istoric german, director al departamentului de cercetare la Muzeul Memorial al Holocaustului de la Washington. Frank Bajohr, istoric german, este director la Centrul pentru Studierea Holocaustului de la Institutul de Istorie Contemporană de la München.

unele frustrări interne. De asemenea, Germania urmărea cu atenție și încerca să influențeze poziția internațională a unor țări cu potențial economic sau geopolitic atractiv pentru ea. În acest context, însemnările despre România sunt în număr de 41 pentru perioada 1934–1943. Dintre acestea, cele mai multe se referă la Octavian Goga! Ideologul național-socialismului nu are nicio întâlnire consemnată cu lideri ai Mișcării Legionare în acești 10 ani. Poetul „pățimirii neamului“ îmbrăcat în cămașă brună în viața politică a fost probabil mai „sigur“ pentru germani. Interesul lui Rosenberg era să destabilizeze Mica Antantă, alianța dintre Cehoslovacia, Iugoslavia și România, în tentativa de a atrage ultimele două țări în siajul Germaniei naziste. Octavian Goga a fost omul politic pe care el a mizat. Încă din 1934 poetul devenit om politic promitea să îl influențeze pe regele Carol al II-lea să abandoneze poziția francofilă și să se apropie de germani. În 1935, Rosenberg nota în jurnal, inspirat de informațiile primite de la Goga, că în curând avea să se producă o schimbare de guvern la București în sensul dorit de ei. Așteptare neonorată, pentru că un nou guvern avea să vină la București abia în august 1936. În noul guvern nu se mai regăsește Nicolae Titulescu, de care Germania urmărea de ceva vreme să scape datorită orientării sale francofile și pacifiste. Dar nu reușesc să intre în guvern pronaziști de teapa lui Goga. Rămâne însă un mister cum de Rosenberg a fost atât de încrezător într-o schimbare de macaz la București. El nu are ulterior nicio însemnare care să exprime eroarea referitoare la optimismul afișat în februarie 1935 când scria:

„Lecca s-a întors. A vorbit cu regele de două ori. Acesta este foarte mulțumit de intenția mea de a-l vizita. Îl va alunga pe Titulescu al lui încă în cursul acestei luni, va alcătui un guvern cu Goga și Vajda și va intra pe un curs nou, așa cum i-am propus noi. L[ecca] este de părere că Carol știe foarte bine că luptă pentru însăși existența sa, căci mareșalul Averescu s-a aliat cu liberalii împotriva regelui. În schimb, poporul este deja de pe acum pentru o orientare germană clară. — Carol mă roagă să-mi programez vizita după schimbarea guvernului: din motive de politică internă. Nu vrea să se spună că schimbarea a fost urmarea vizitei mele. În acest fel, vizita nu va fi una privată, ci oficială. Voi fi întâmpinat la granița româno-polonă de un comisar special al regelui.“

Mai mult, deși era nemulțumit de incapacitatea lui Goga de a mișca favorabil lucrurile, în august 1936, cu ocazia Olimpiadei organizate la Berlin, notează despre acesta:

„A venit pentru a vedea dacă sprijinul din partea mea are vreo valoare. Dorința lui cea mai arzătoare este să fie primit de Führer. *«Im[portance] des apparences»* — voia să discute cu mine despre politică. Regele Carol trimisese

un «protest» împotriva amestecului german în politica românească, după cum mi-a spus Führerul de curând la o masă de prânz — cu o caracterizare corespunzătoare a regelui... Astfel că nu aveam foarte mare chef să-l primesc pe Goga. Însă când a comunicat că Carol a consimțit la venirea sa la Berlin, nu am mai avut rezerve să-i recomand Führerului să-l primească [...] Goga mi-a mulțumit cu lacrimi în ochi [...] O masă de prânz a încheiat aceste întâlniri, iar Goga nu mi-a mai lăsat mâna la despărțire și a promis cea mai fidelă tovarășie în marea bătălie.“

Iar la sfârșitul aceleiași luni menționa cu satisfacție:

„Radioul a anunțat în această seară remanierea cabinetului Tătărescu — fără Titulescu! Dacă acest om va fi fost în sfârșit dat jos, meritul principal ar fi al Partidului Creștin-Național. Goga va vorbi din nou cu regele. Se va vedea dacă acesta se va decide în curând să ia și alte măsuri. Am fost în măsură să-i comunic lui Goga că Carol a negociat și cu Codreanu. Mereu același vechi joc cu greutate egale. *Numai regii puternici și-l mai pot permite, cei slabi nu (s. mea)*. Lecca a fost chemat telefonic la Berlin, e ciudat că nu s-a anunțat la Goga. Să sperăm că nu se adeveresc temerile...“.

Alfred Rosenberg, în fraza de mai sus, exprima ironie sau admirație la adresa regelui? Orientarea progermană avea să se producă abia după alegerile din decembrie 1937, prin guvernul Goga-Cuza.

Un alt personaj consecvent în construcția alianței dintre Germania și România a fost Radu Lecca. Acela care avea să răspundă în guvernul Ion Antonescu de românizarea economiei, una dintre pârgurile cele mai importante a politicii antisemite, a fost în toată această perioadă omul de încredere recrutat de Rosenberg pentru a influența și a informa despre disponibilitatea regelui Carol al II-lea de a aduce România de partea Germaniei lui Hitler. Aflăm din jurnal că, între 1935 și 1936, Lecca sau a fost la Berlin, sau a contactat telefonic capitala Germaniei în mai multe rânduri tocmai pentru a informa despre șansele unei apropieri rapide dintre cele două țări.

Din jurnal reiese că Rosenberg a fost un pion important între Hitler și România. Dar informațiile lui nu erau întotdeauna suficient de pertinente, de reale, de sigure. Așa se face că, deși mirat că guvernul Goga a durat numai 40 de zile, este încrezător că prin acest guvern s-a făcut pasul cel mare înspre Germania: „schimbarea s-a petrecut și Carol nu o va putea anula.“ El a rămas pe mai departe unul dintre cei la care Hitler apela pentru a se informa despre România. De aceea principalele date care au apropiat până la alianță România de Germania se regăsesc comentate în jurnal, dar ele nu mai beneficiază de surse primare din centrul evenimentelor. Am în vedere formarea Statului Național Legionar, despărțirea lui Antonescu de legionari, Planul

Barbarossa și declanșarea războiului spre Est. Și totuși Alfred Rosenberg a pierdut, în relația cu România, marea întâlnire cu Istoria. Așa cum singur notează, au fost trei ocazii de a se afla în preajma lui Carol al II-lea sau a lui Antonescu. Când Ion Antonescu a fost la Berlin, de exemplu, în toamna anului 1940, ideologul partidului nu a fost invitat în cercul restrâns al celor care au luat masa de prânz alături de cei doi lideri. Drept pentru care evenimentul apare relatat mai degrabă sub forma unei scuze ce i-a adresat-o Hitler, plecând de la ceea ce Rosenberg considera ca fiind:

„...următorul incident. Antonescu fusese invitat la Berlin, inclusiv la masa de prânz a Führerului, în cercul cel mai restrâns. Eu nu promisem o invitație de la serviciul de protocol. Când, după discursul meu din Domul din Braunschweig (în ziua de 12.XI.[1940], am sosit la prânz la Cancelaria R[eichului]), Führerul m-a primit cu regret. Nu se ocupase el de detaliile invitațiilor și a fost indignat să nu mă vadă la el. Le spusese domnilor ce trebuia spus. Eu ar fi trebuit să fiu acolo cu Antonescu, pentru că eu am fost primul care a dat impuls Mișcării din România.“

Dacă Germania nazistă a pierdut revanșa cu Istoria, și nu avea cum să nu o piardă, Alfred Rosenberg, cel puțin în relația cu România, deși a crezut că face politică de mare anvergură, s-a aflat la momentul potrivit în locul... nepotrivit!

Alexandru Florian